

HACI BEKTAŞ VELÎ DERGÂHI POSTNİŞİNİ HACI ALİ TÜRÂBÎ BABA VE İCAZETNÂMESİ

Cengiz GÜNDOĞDU*

Özet

Hacı Ali Tûrâbî, Hacı Bektaş Veli Dergâhî'nin ondokuzuncu postnişini, Nâzenin-Babagân Bektaşî Yolu'nun ondokuzuncu mücerred babasıdır. Sûfî, divan sahibi bir şair ve aynı zamanda iyi saz çalan bir halk ozanı olan Hacı Ali Tûrâbî, yazdığı şiir ve nefesleri ile Alevî-Bektaşî geleneğinde ve halk şairleri arasında seçkin bir yere sahip olmuştur. Bu çalışmada Hacı Ali Tûrâbî Baba'nın hayatı, eserleri, tasavvufî ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiş, yazma bir nüshası tespit edilen icâzetnâmesi Türkçe harflere aktarılmış ve Arapça metninin günümüz Türkçesine çevirisi yapılmıştır. Alevî-Bektaşî yazılı geleneği içinde önemli bir yere sahip olan icâzetnâmeler, tarihî bilgiler yanında, tarikat ritüelleri ve ahlâkî ilkeleri de içermektedir. İncelemiş olduğumuz icâzetnâmede de tarihî bilgiler yanında bir tarikat mensubunun sahip olması gereken özellikler ile nefis tezkiyesi, ruh tasfiyesi, zühd gibi ahlaki ilkelerin uygulanmasında Hz. Peygamber'e ve ehl-i beytine tabiiyetin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Ali Tûrâbî Baba, Hacı Bektaş Veli Dergâhî, Bektaşî icâzetnâmesi

HACI ALI TURABI BABA THE LEADER OF ASSOCIATION IN HACI BEKTASH VELI DERVISH LODGE AND BEKTASHI PRACTICING CERTIFICATE

Abstract

Hacı Ali Tûrabi is the nineteenth leader of the association of Hacı Bektash Veli Dervish Lodge and the nineteenth Unmarried Baba of the Nazenin-Babagân Bektashi Way. Hacı Ali Tûrabi, a sufi and a poet having collected poems and also a folk poet playing the saz well, has an important place in the Alewi-Bektashi tradition and among the folk poets with his poems and souls. In this study, information about the life of Hacı Ali Tûrabi, his works, sufistic and literary personality were given; a confirmed copy of his practicing certificate was converted into Turkish letters and the Arabic text was translated into contemporary Turkish. Practicing certificates, having an important place within written Alewi-Bektashi tradition, include the rituals of sufi order and moral principles as well as historical knowledge. In the analysis of the Practicing Certificate, along with historical knowledge, the characteristics that a follower of the sufi order should possess, purification of the self and soul and zühd as concepts taking place in the applications of moral principles were stressed besides the focus on the necessity of being loyal to our Prophet and his ahl al-bayt.

Keywords: Hacı Ali Tûrabi Baba, Hacı Bektash Veli Dervish Lodge, Bektashi Practicing Certificate

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı, Erzurum/Türkiye, cengizg@atauni.edu.tr.

Giriş

XVIII. yüzyılın sonu XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Hacı Ali Tûrâbî Baba'nın hayatı ile ilgili olarak müstakil olmasa da dolaylı bazı araştırma ve incelemeler yapılmıştır. Ancak kaynak yetersizliği nedeniyle benzer bilgilerin tekrar edildiği bu çalışmalarda onun hayatı ve şahsiyeti hakkında fazla bilgi sunulamamıştır. Bu çalışmada öncelikle Hacı Ali Tûrâbî Baba'nın hayatı, Babagân Bektaşî Yolu'na girişi ve Pîrevî postnişinliği, tasavvufi ve edebî şahsiyeti ile eserleri hakkında gerek Bektaşî kaynakları gerekse güncel akademik çalışmalardan istifade edilerek mevcut bilgiler yeni bulgularla zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Daha sonra Hacı Ali Tûrâbî Baba'ya Hacı Bektaş Dergâhı'ndan verilmiş icâzetnâmenin istinsah edilmiş metni Türk alfabesine aktarılmış ve tercüme edilmiştir. Böylece Alevî-Bektaşî yazılı belgeleri içinde önemli bir yere sahip olan ve içerik olarak Bektaşî geleneği hakkında önemli bilgiler sunan icâzetnâmelerden biri daha ilgililerin dikkatine sunulmuştur.

I. Hacı Ali Tûrâbî Baba'nın Hayatı, Postnişinliği, Tasavvufî-Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

1. Hayatı

Alevî-Bektaşî zümreler arasında zâhirî ve bâtinî bilgi sahibi, melâmet neş'esinde kâmil ve fazıl biri olarak görülen Hacı Ali Tûrâbî Baba hakkındaki ilk yazılı bilgilere, XIX. yüzyıl şairlerinden Hatifi'nin Hacı Bektaş Dergâhı ve postnişinleri hakkında yazdığı "Destan" da rastlamaktayız. Hatifi, destanında "zât-ı pâk" ve "rehber-i râh-ı pîr" olarak tavsif ettiği Tûrâbî'ye beş kıta ayırmış, ancak burada verdiği bilgiler de Tûrâbî'nin Pîrevî postnişini olduğu tarih ve daha sonra yaşamış olduğu sıkıntılı süreçle sınırlı kalmıştır (Bk. Kocatürk, 1955: 494-495).

Ahmed Rifki, *Bektaşî Sırrı* adlı eserinde onun hakkında şu muhtasar bilgileri vermiştir: "Yanbolulu Tûrâbî Ali Baba, Tarikat-ı Âliye-yi Bektaşîyye'nin en büyük urefâ ve kümmelininden olup 1849'da Dedeabalık mesnedini ihrâz etmiş 19 sene meşgûl-i irşâd olarak 1868 tarihinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir." (1325/1907: I, 121).¹

Benzer şekilde, S. N. Ergun (1956) da onun hakkında şu bilgiyi aktarmıştır: "İsmi Ali olan Tûrâbî Baba'nın 1849'da Pîrevî postnişini olduğu ve 1868 tarihinde vefât ettiği mazbuttur." (III, 63).

Tûrâbî'den bahseden diğer kaynaklarda da benzeri muhtasar bilgiler ve övücü ifâdeler dışında onun ailesi, nerede ve ne zaman doğduğu, tahsil hayatı gibi hususlarda fazla bilgi yer almamaktadır.

Çanaklı;

Cây-gâh eyle Tûrâbî sal heştâd oldı bes

Kaddini dal eyledi encâm çarhın çenberi

beytinden hareketle, *Divan*'ını tamamladığında seksen yaşı civarlarında olabileceğini ve 1868'te öldüğüne göre yüz yaşına kadar yaşadığını söyler ve doğumunu da 1770'den önceye dayandırır (Çanaklı, 2002: 5; Azar, 2005: 77).

Türâbî, kaynaklarda genelde “Ali Türâbî”, “Türâbî Ali Baba”, “Hacı Ali Türâbî”, “Yanbolulu Hacı Ali Türâbî Baba” olarak zikredilmektedir.² Bir şiirinde bizzat kendisi asıl adının Hacı Ali, mahlasının da “Türâbî” olduğunu söylemektedir:

*Mahlasıma derler Türâbî nâmım el-Hâc Ali Postnişinlik hizmetin Hak eyledi
ihsân bana* (Altınok, 2006: 250).

Bir başka şiirinde de mahlasının “Türâb” olduğunu şöyle ifade etmektedir:

*Sıdk ile gûş eyle cevap
İşte budur râh-ı sevâb
Mahlasım oldu Türâb
Âhiri toprak dediler* (Kocatürk, 1955: 494).

Hacı Bektaş Velî ve diğer bazı selefleri gibi Mekke'ye Hacca gittiği için, Bektaşî geleneğinde asıl ismi ile birlikte hacılığı da yâd edilerek “Hacı Ali Türâbî Baba” ünvanıyla anılmıştır (Sertoğlu, 1969: 339; Altınok, 2006: 10).

Türâbî, genelde ‘Yanbolu’lu Türâbî’ olarak bilinmektedir. Ancak gerçekte doğum yeriyle ilgili olarak kesin bir bilgi yoktur. Yanya’lı, Koniça’lı ve Ankara’lı olduğuna dair görüşler varsa da (Noyan, 1998: I, 328; Azar, 2005: 75, 88. Dipnot) onun daha ziyade Yanbolu’lu³ olduğu kabul edilmektedir.

Türâbî, Cemaziye’l-Evvel 1285/1868’de Hakk’a yürümüştür (Ahmet Rif’at, 1293/1910: 188; Ahmed Rıfki, 1325/1907: I, 121; Ahmed Sırrı Dede Baba, 1959: 28; Noyan, 1998: I, 328; Gölpinarlı 1992: 19). Naaşı, Pîrevi’nde, kırklar meydanı dış giriş kapısı merdivenin sol tarafındaki kemerin altında toprağa verilmiştir (Noyan, 1998: I, 328).

Altı Dede Baba mezarından ikincisi olan Sandukasının baş tarafı dört terklı (Edhemi) taç şeklindedir. Girift bir sülüs hatt ile yazılmış güzel bir manzum kitâbesi, lahdinin hizasında duvara yerleştirilmiştir (Noyan, 1998: I, 328; Yüksel, 2002: 20; Azar, 2005: 79-80).

Derviş Abdullah Baba tarafından hazırlanan kabir kitâbesindeki Türâbî Baba’nın vefatından üç-beş gün evvel söylediği gazelinin şu son mısrası ölüm tarihini göstermektedir:

Şerm-sarım ru-siyah cürmümle şâhum el-amân

Pîr ü Hünkârım meded kıl eyle bir dermân bana (Ahmed Rıfki, 1325/1907: II, 122; Yüksel, 2002: 20). Ebced hesabıyla bu tarih, Hünkâr sözünün baş harfini noktasız “Ha” harfi karşılığı (sekiz) saymakla 1285/1868 tarihini vermiş olmaktadır (Noyan, 1998: I, 329).

2- Babagân Bektaşî Yoluna Giriş ve Pîrevi Postnişinliği

Hacı Ali Tûrâbî Baba, Hacı Bektaş Pîrevi'nde "Postnişinlik" ve "Tûrbedârlık" hizmetine başlamadan önce Yugoslavya'nın Üsküp şehrinde üçüncü devre Melâmî pîri Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî ile tanışarak Melâmî Yolu'na girmiştir. Melâmet neş'esinde olduğunu bir şiirinde şöyle dile getirmektedir:

Melâmet tuğ u sancağın bana mensûbe kılmışlar
Kudret leşgeri her cânibimde şimdi muhkemdir (Altınok, 2006:70.)

Tûrâbî Baba daha sonra İstanbul'da, Şahkulu Tarık-i Nâzenin Dergâhı'nda Postnişin Halil Revnakî Baba'dan⁴ mücerredlik ikranı almış ve 1849 yılında Halil Revnakî Baba'nın Hakk'a yürümesiyle Şahkulu Sultan Dergâhı Postnişinliğine getirilmiştir. Burada kısa bir süre görev yaptıktan sonra Sofyalı Saatçi Ali Baba'dan⁵ sonra şeyhlik postuna oturan Çorumlu Seyyid Hasan Baba'nın 1849 yılında Hakk'a yürümesiyle, Hacı Bektaş Veli Dergâhı Pîrevi Horasan Postu'na oturmuştur.⁶ (Ahmet Rif'at, 1293/1910: 188; Ahmed Rıfki, 1325/1907: II, 121; Noyan, 1998: I, 328; Koca, 2002: 20; Sertoğlu, 1969: 339; Altınok, 2006: 9; Azar, 2005: 75, 89. dipnot).

Tûrâbî Baba, usulen Nakşibendi icâzeti de almış olduğu için (Sertoğlu, 1969: 339; Maden, 2011: 163) artık resmen posta oturan bir Nakşibendi görünse de, fiilen bir Bektaşî olmuştur (Soyyer, 2012: 82).

Tûrâbî Baba'nın posta oturuş tarihi ve dolayısıyla sırasının on dokuz veya yirmi olduğuna dair görüşler vardır. Bazı kaynaklar onu postnişin olarak on dokuzuncu⁷ (Bk. Ahmet Rıfki, II, 121) bazıları da yirminci sırada göstermektedirler. (Bk. Azar, 2005: 75-76). Yine Ahmet Rif'at ve Ahmet Rıfki onun 1849 tarihinde dedebabalık postuna oturduğunu (Ahmet Rif'at, 1293/1910: 188; Ahmet Rıfki, 1325/1907: II, 121) söylerken, Hatifi'ye göre Tûrâbî'nin posta oturuş tarihi 1268/1851'dir:

*Sene bin iki yüz altmış sekizde
Kuûd etti posta Tûrâbî Dede
Ne cefâlar çekti o mihnet-zede
Melâli muciptir onun ityânı* (Kocatürk, 1955: 494)⁸

Tarîkate çok gayretli bir şahıs olarak gösterilen Tûrâbî Baba, usûlen Nakşî icâzeti aldıktan sonra tekkeyi mamur hale getirmek ve Bektaşîlere hizmet vermek için çalışmıştır. Bununla birlikte zamanla Çelebilerin yeniden vakıf gelirlerinden hisse almaya başlamaları ve onlara karşı merkezi hükümetçe yürütülen baskıların azalması, tekkede yeniden söz sahibi olmalarına imkân sağlamıştır. Bu da tekkede Bektaşîlerle-Nakşî şeyhlerin çekişmelerine Çelebiler-Babalar sürtüşmesini ekleyerek kimin şeyhlik görevine ehil ve yetkili olduğu tartışmalarını beraberinde getirmiştir (Maden, 2011: 163).

Bu bağlamda Hatifi, Tûrâbî'nin Pîrevi postuna oturmasını çekemeyen bazı kişilerin ona kin beslediklerini, düşmanlık ve hakaretlerini bazı dönemler ihânet derecesine kadar vardırıdıklarını şöyle dile getirir:

*Öyle zât-ı pâke edip adâvet Komadılar eylemedik hakâret
Bir dakika bile vermedi rahat Eşkriyanın ihâneti, isyânı* (Kocatürk, 1955: 494).

Çelebi A. Cemaleddin Efendi (1328/1910: 76), Hacı Ali Tûrâbî Baba, Selânikli Hasan Baba ve Mehmed Ali Baba'nın Pîrevi'nde huzursuzluk çıkarmaları nedeniyle dergâhtan uzaklaştırıldıklarını ileri sürmekte, Ahmet Rıfka (1325/1907: II, 145) da Cemaleddin Efendi'nin Tûrâbî Baba hakkındaki bu sözlerini maksatlı ve faydasız bir saldırı olarak değerlendirmektedir.

Hatifi'ye göre huzursuzluk çıkarılmasına rağmen yılmadan görevini yürüten Tûrâbî, o dönemlerde harap bir vaziyette olan tekkeye ait evleri tamir ettirmiş, derişlerin görevlerini düzenlemiş ve gelen giden ziyaretçilerin yeme içme ve yatma koşullarını belirli bir sisteme bağlamıştır (Kocatürk, 1955:494).

Tûrâbî'nin postnişin ve türbedârlık hizmeti gördüğü dönemde Hacı Bektaş Dergâhı'nda tamiratlar yaptırıldığına ve bu tamiratların 1865 yılında bittiğine dair bilgi, dergâhtaki meydanevi kapısının kemeri üzerinde yazılı şu dizelere dayanmaktadır:

*Etti tâmîrin Tûrâbî hâne-i tâkın cedîd
Avn-i Hakk bin iki yüz seksen iki târihi bedîd* (Yüksel, 2002: 21).

Hatifi, Tûrâbî'nin Hacı Bektaş Dergâhı'nda yaşadığı dönemi, ona ayırdığı bölümün son kıtasında şöyle özetlemiştir:

*Gâhi zaman meşakkat ü mihnetle
Gâhi muhabbetle gâhi ülfetle
Gâhi endûh ile gâh meserretle
Müşârünileyhîn geçti devrânı* (Kocatürk, 1955:495).

3-Tasavvufî Şahsiyeti

Ahmet Rıfka'ya göre, Tûrâbî Baba, Tarikat-ı Aliye-i Bektaşîyye'nin en büyük ârif ve kâmillerinden kabul edilmektedir (1325/1907: II, 121).

Tûrâbî Baba, içlerinde Mehmed Ali Hilmi Dede Baba (ö. 1879)'nın da bulunduğu birçok dervişe mücerredlik erkânı vermiştir.⁹ Hilmi Dede Baba 1280/1864 tarihinde Hacı Bektaş Dergâhı'na (Pîrevi'ne) gittiğini ve Tûrâbî Ali Baba'dan mücerredlik erkânı olarak menguş taktığını bizzat kendisi şöyle ifâde etmektedir:

“Pîr Efendimizin post-ı reşâdetlerinde bulunan sâhib-i divân Tûrâbî el-Hâc Ali Dede Baba Efendimizdi. Ol gerçek erenlerinden dahi erkân-ı Ehl-i Beyt üzere, erkân-ı tecerrüde dâhil olup gûşuma mengûş-i erenleri taknıp mücerred oldum. El-hamdülillah.” (Noyan, 1998: I, 337-339; Yüksel, 2002: 58).

Hatifi’ye göre o, yolun âşıklarına yaraşır bir üslupla önderlik yapan, düşkûn-
lere yardım edip yol gösteren Tûrâbî Baba’nın halkı irşâd edip kendisine bağlayan
biridir (Kocatürk, 1955:495).

Hem Hacı Bektaş Dergâhı postnişini hem de şair olarak Bektaşî çevrelerin-
de saygınlığı olan Tûrâbî, bu çevrelerce kabul gören efsanevi bir kişiliği de sahiptir
(Azar, 2005: 80). Fakat o, Ahmet Rıfki (1325/1907)’ya göre yeterince tanınmış ve
tanıtılabilmiş değildir:

“Bektaşîye’nin ilk kuruluşunda yani altı yüz seneden bu zamana kadar
güzerân eden ricâl-i Bektaşîyye arasında Hz. Pîr’den başlayarak Rasûl Baba, Mür-
sel Baba, Balım Sultan, Kaygusuz Velî, Seyyid Ali Sultan, Eryek Baba, Tûrâbî Ali
Baba, Halil Revnakî Baba gibi zevât-ı kirâmın ibrâz ettikleri keramât ve hârikü’l-âdât
tarîkat erbâbı arasında meşhûr ve mütevâtir olup, tarîkata ait bir tarih-i husûsî yazıl-
madığından bu yüce kerâmetler yalnız tarîkat müntesipleri arasında deverân etmek-
le kalmıştır.” (I, 82)

Ahmed Rıfki (1325/1907), Tûrâbî’nin bu vasfıyla alakalı bir rivâyeti Hacı
Hüseyin Mazlum Baba’dan şöyle aktarmaktadır:

“Tûrâbî Dede Baba’nın Hz. Pîr postnişinliği zamanında atebât-ı saâdeti ziya-
ret etmek üzere Tûrâbî Dede’ye veda etmek için niyaz eylediğimde ‘Hüseyin oraya
ateş almaya gider gibi gitme’ buyurdularını ve bu sözün ilerde keremli meyvelerinin
zuhûrunu gördüğünü söyledi. Hakikat Hüseyin Baba sâir dervişler gibi ziyaret-
ten sonra dönmeyip Necefî’l-eşref-i ziyaretlerinde o vakit Necef Dergâhı postnişini
merhûm Sukûtî Baba zamanında dergâhta yedi sene kahvecilik hizmetinde bulun-
duktan sonra Bağdat’a gelerek 1825 vak’a-yı ma’lûmesinde harap ve evkâfî zabt edi-
len Gürgür Baba Dergâh-ı Şerîfî’ni yeniden inşa ve dergâhın idaresi içinde şehriye
35-40 lira raddesinde bir demirbaş gelir teminine sahip olmuş ve Hakk’a göçene ka-
dar dergâhın postnişinlik hizmetini yürütmüştür.” (II, 151).

Hilmi Dede Baba, Tûrâbî’nin evsafını bir nefesinde şöyle dile getirmiştir:

Mâlik-i mülk-i bekâ menba’-i cûd u sehâ

Gevher-i genc-i hayâ ma’den-i kân u vefâ

Vâkıf-ı sırr-ı Hüdâ dâhil-i bezm-i a’lâ

Lem’a-i nûr-i nemâ enver-i ‘kul innemâ’

Mürşid-i müşkil-küşâ ya’ni Tûrâbî Baba (Yüksel, 2002: 117; Azar, 2005: 100-
101).

4- Edebî Şahsiyeti

Türâbî, yazdığı samîmi ve içten şiirleriyle Alevî-Bektaşî toplulukları arasında takdir görmüş, bir şair ve ozandır. Şiirlerini; tasavvufa duyduğu bağlılıkla, samîmi ve içten duygularla dile getirmiştir. Bu bakımdan önce mutasavvıf, sonra şair olarak kabul edebilebilecek olan Türâbî'nin şiirlerinde tasavvuf, bir zenginlik aracı olarak kullanılmamıştır. Aksine onun şiirleri, tasavvufa duyduğu derin ve içten bağlılıktan dolayı tasavvufa hizmet için yazılmıştır (Savran, 2010: 329).

Türâbî'nin şiirlerinde diğer Bektaşîlerdeki gibi Hz. Ali, Hacı Bektaş Velî ve Fazl-ı Hurûfî kültürlü, Hz. Ali hariç pek ön planda değildir. Şiirlerinde özellikle “Allah-Muhammed-Ali” ve “On İki İmam” ile Bektaşî erenlerine olan sevgisini (bk. Kocatürk, 1955:495), bütün samîmiyeti ve içtenliğiyle işlemiştir (Savran, 2010: 328; Aydemir ve Savran, 2010: 8).

Hurufî öğelere hâkim olduğu anlaşılan Türâbî'nin bir kısım eserlerinde hurûfîliğe ait remizlere rastlanmaktadır (Ergun, 1956: III, 64). Ancak onun bu tür şiirleri Hurûfî öğretileri taşıma ve yayma amacıyla yazmadığı, Ahmed Rıfka (1325/1907)'nin bu konuda Bektaşîleri eleştiren Hoca İshak Efendi'ye verdiği şu cevaptan anlaşılabilir:

“Fazl-ı Hurûfî'nin ulûhiyetine, ruhâniyetine inananlar hurûfîlerdir. Bektaşîler değildir. Bektaşîlerin ellerinde kendi tarikatlarının ricâli tarafından yazılmış birçok eser var. Biz de sorarız ki acaba niçin *Kâşifü'l-Esrâr*'in müellifi mu'terizi bu kitapları okumamış? Niçin Bektaşîlik itikadını, hikemiyât-ı tasavvufu anlamak için *Vilâyetname*'yi *Kaygusuz Risâlesi*'ni, Karakaş-zâde Şeyh Ömer Efendi'nin te'lifini, Saatçi Ali Baba'nın risâlesini, Türâbî Baba Divanı'nı mütalaa etmemiş de yalnız Hurûfîlerin *Câvidân* ve emsâli eserlerini okuyup onları reddetmiş. Niçin Bektaşîlikle Hurûfîliği birbirine karıştırmış? İşte bunlara cevap lâzımdır.” (I, 79-80).

Ekseriyetle garami (duygulara ve aşka dayanan) eserler vücuda getiren Türâbî, bilhassa Fuzûlî'den ilham almıştır (Ergun, 1956: III, 64). Şiirlerinde yine Nesimî, Bağdatlı Ruhî, Necati Bey, Ahmed Paşa, Şeyh Galip ve Nedim'in etkilerini görmek de mümkündür. Türâbî, kendinden önceki dönemlerin şairlerinden etkilenip onlara nazîreler veya aynı tarzda şiirler yazdığı gibi, kendinden sonraki şairler üzerinde tesir bırakmayı başarmıştır.

Ahmed Rıfka (1325/1907), onun edebî şahsiyetiyle ilgili olarak şu değerlendirmeleri yapmaktadır: “Kuvve-i şî'riyesine matbu divânı bir delil olup mutasavvıfâne, dervişâne gazellerinden başka âşıkâne eş'arı dahi meşhûr-ı âlemdir. Hele, *O mehk-i gamze oku sîneme muzrak değıl â matla*'ıyla başlayan gazeli o kadar latîftir ki müteahhirin şuara içinde böyle kaviyyü'l-efkâr, selisü'l-beyân bir şaire tesâdüf mümkün değildir. Şu şiirinde de olduğu gibi:

*Tahammül kûşesin tutsam, 'bu bir şaşkın gedâ' derler
Kemâl-i rütbe kesb itsem, 'aceb tarz u edâ' derler
Alâyıktan beri uzlet makâmı ihtiyâr etsem
'Tekebbür kendisini almış derânu pür-riyâ' derler
Otursam ârifâne söylesem mîr kelâm olsam
Kamû halkı usandırdı 'yalancı daima' derler
Türâbî kendini halka beğendirmek ne müşkildir
Alâikten berî ol sen buna âlem-i fenâ derler.” (II, 121).*

Divan edebiyatının tesiri altında şiiirler kaleme alan Türâbî, halk edebiyâtı nazım şekillerini de şiiirlerinde yansıtmıştır. Şiiirlerinde aruz ve hece vezinlerini kullanmıştır (Noyan, 1998: I, 328). Coşkulu bir edayla yazdığı nefesleri, Bektaşî edebiyatının ortak özelliklerini taşır (Gölpınarlı, 1992: 19; Özkırmı, 1985: 261). Nevrûziyeleri de meşhurdur. Cem törenlerinde Kul Himmet ve Hatayî'den sonra en fazla Türâbî'nin nefeslerine yer verilmiştir (Azar, 2005: 76).

Türâbî'nin cem törenlerinde okunan güzel nefes örneklerinden birinin son kıtası şöyledir:

*Türâbî'nin sözü hakdır
İster dinle ister bak dur
Gönlümde garazım yokdur
Kemer-beste miyân-beste
Güldestedir Bektaşîler (Dervîş Rûhullâh, 1340/1920: 30).*

6- Eserleri

a- Divan

Ahmet Rıfka (1325/1907), Bektaşîliğin zâhiri vechesi hakkında bilgi edinmek isteyenlerin müracaat etmesi gereken eserlerden bahsederken bunlar arasında Türâbî Baba'nın *Divan*'ını da saymaktadır:

“Bu gün Tarikat-ı Bektaşîyye müntesiplerinin en önemli eserleri; Hz. Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin menâkıp ve kerâmetlerinden bahs olunan *Velâyetname*, Kaygusuz Veli'nin *Abdalname*'si, Hz. Şâh-ı velâyet'in kelimât ve hutbelerini içeren *Hutbetü'l-Beyân*, Seyyid Nesimî'nin *Divan*'ı, Hacı Bektaş Veli'nin *Küçük Velâyetname*'si (*Makâlât*), Saatçi Ali Baba'nın *Risâle*'si, Türâbî Ali Baba'nın *Divân*'ı vesâiredir. Bu eserlerden her biri hikmet-i İslamiyye, hikmet-i Nebevîyye demek olan Vahdet-i Vücûd meslek-i mukaddesinin birer şâhı, birer müfessiridir.” (I, 11-12).

Noyan, kendisinde bulunan bir el yazması Tûrâbî Divanı'nda, gazel, münâcaat, destan, güzelleme, sakiname, mersiye, koşma ve müfredlerden oluşan 440 parça şiirin bulunduğunu birinin hem "lebdeğmez" denilen dudakları birbirine dokundurmadan okunan sözlerle yazıldığını, hem de zincir tarzında olduğunu belirtmektedir (1998: I, 328; 2001: IV, 509).

Ergun da, Darü'l-fünun kütüphanesi hâfız-ı kütübü Sabri Bey'in Tûrâbî'nin *Divan*'ı hakkında şu bilgiyi verdiğini nakleder:

"Takriben 2800 beyti ihtiva eden bu nüshada 1 münacaat, 331 gazel, 1 tarih, 1 naat, 2 mersiye, 1 sakiname, 3 terci ve terkip, 5 müseddes, (biri mersiye) 5 muhammes, 20 murabba, 23 koşma, hurufu heca ile mürettep 129 müfred münderiçtir. Bu divanın 240. sayfasında kendisinin Pîrevi dedikleri Kırşehir dergâhının Babası iken, 1868'de öldüğü yazılıdır (1956: III, 63-64).

Sekiz yazma nüshası tespit edilen (Bk. Azar, 2005: 103.) *Divan*'ın 1294/1878'te baskısı da yapılmıştır. *Divan*'daki şiirlerin çoğu aruzla yazılmıştır. Hecyle olanlarda halk geleneği işlenmiştir (Gölpınarlı, 1992: 19; Öztelli, 1973: 371).

Ergun (1956)'a göre, Tûrâbî'nin Bektaşî telakkilerini ihtiva eden bütün nefesleri, divanında yer almamaktadır. Muhtelif yazma mecmualarda tesadüf edilen şiirlerin de tamamen Tûrâbî'ye ait olduğu söylenemez (III, 64).

Noyan (1998), Derviş Haşim Trabzonî eliyle yazılmış bir eserin nüshasında yer alan;

Hüdâ tevfidir evvel erenler himmeti sâni
Tûrâbî'nin mücevherle divânı hûb resân oldu (sene: 1287/1841).

beytinin *Divan*'ın bu tarihte tamamlanmış olduğunu gösterdiğini, yine kendi kütüphanesinde bulunan yazma nüshanın yazılış tarihinin 1269/1844 olmasından hareketle *Divan*'ın kendisi hayatta iken kopya edilmiş olacağını söylemektedir (I, 326-327).

Tûrâbî'nin, Millî Eğitim Bakanlığı Ankara Genel Kitaplığı Eski Eserler Bölümü'nde bulunan üç yazma divanının ve 1294/1877 tarihindeki baskısının karşılaştırılması ile oluşturulan transkripsiyonlu metin, Cengiz Aydemir (1966) tarafından mezuniyet tezi olarak hazırlanmıştır.

Azar da, *Tûrâbî Divânı (İnceleme-Metin)*, adlı doktora çalışmasını 2005 yılında tamamlamıştır.

B. Yaşa Altınok tarafından hazırlanan *Türâbî Divanı*, Ali Baki Gül tarafından yazılan el yazması divan nüshası esas alınarak milli kütüphane, Arnavutluk ve diğer kütüphanelerdeki yazma ve matbu divan nüshaları da gözden geçirilerek 2006 yılında yayımlanmıştır.

b- Diğer Eserleri

Türâbî'nin Hurufilik üzerine yazdığı manzum bir eserin iki nüshası tespit edilmiştir. Birinci nüsha Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 262 numarada kayıtlıdır. Talik hattıyla yazılmış olan eser 32 varaktır. İkinci nüsha İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda Osman Ergin Yazmaları 3975 numarada kayıtlıdır. "Kasîde-i Türâbî Baba" başlığını taşıyan bu yazma 26 varak olup 21 satır halinde rika hattıyla yazılmıştır (Azar, 2005: 103).

Türâbî, Polonya asıllı Ali Ufki Bey'in (asıl adı Albert Bobovski olup Müslüman olduktan sonra bu adı almıştır) 1675 yılında tercüme ettiği "Kitab-ı Mukaddes" in "Yeni Ahit" kısmını 1853 yılında tashih etmiştir (Altınok, 2006: 10).

Altınok'un tespit ettiği Hacı Bektaş Veli hakkında yazılmış bir menakıbname (*Vilayetname*)'nin, Yanbolulu Ali Türâbî Baba tarafından 1849 tarihinde, Hacı Bektaş Dergâhı postnişinlerinden Hacı Zülfikâr Çelebi (1605-1667)'nin defterinden yazıya çekildiği kayıtlıdır.¹⁰

II. Hacı Ali Türâbî Baba'nın İcâzetnâmesi

1-İcâzetnâmenin Özellikleri

Tarikat şeyhleri ve tasavvuf mensupları, liyâkati olmayan ve seyr u sülûk görmemiş ehliyesiz kişilerin şeyhlik iddiasına kalkışmasını önlemek için, icâzet şartı getirmişlerdir.

İcâzet, bir tarîkate girip manevi mertebeleri katederek başkalarını irşada ehil olanlara, şeyhlerinden gördükleri terbiye ve irşad sınırları içinde, taliblerin (istekliler) irşâd ve terbiyesine ruhsat ve mezuniyetlerini gösteren ve kendi tarikatlarının şeyhi tarafından verilen şifâhi veya yazılı izne denir. Şeyh tarafından mühürlenerek verilen bu yazılı belgelere "icâzetnâme" veya "hilâfetnâme" denilir (Pakalın, 1983: II, 19; Cebecioğlu, 1997: 384).

Tasavvuf ehline göre; irşâd ehliyeti için icâzete, icâzet için de kesintisiz bir silsileye sahip mürşidden seyr u sülûk görmeye ihtiyaç, hatta mecburiyet vardır. Bir şeyhin sağlığında birçok halifesi bulunabilir. Bunlar şeyhin vefâtından sonra tarîkate yeni bir kol açmak yerine, merkez tekkenin hükmüne, şeyhin baş halifesinin işaretine uymalıdır. Şeyhin makamına geçme ise ya şeyh hayatta iken halifeler arasından birisini seçme veya işaret etmesiyle ya da şeyh öldükten sonra halife veya müritlerin onaylarıyla yerine birisini seçme tarzında olmuştur. Fakat bu duruma riayet edilmediği de olmuş, bazen şeyhlik makamı liyâkate bakılarak değil babadan oğula veya aile büyüğüne intikal eden soy makamı haline de dönüştürülmüştür.

Özellikle XVII. yüzyıldan sonra bazı tekkelerde şeyhliklerin babadan oğula geçmesi sebebiyle tasavvufî eğitimin belli bir düşünüş kaydetmesi, tekke şeyhlikleri için icâzetnâme aranması sonucunu doğurmuştur. Böylece şeyhten icâzet alan salık, “halife” sayılmış ve tekke açmasına izin verilmiştir. Ancak tekkesi ve faaliyetleri mensubu bulunduğu tarikatın merkez tekkesi (âsitâne) tarafından denetlenmiş, müstakil ve sorumsuz hareketine izin verilmemiştir. Hemen hemen bütün tarikatlarda görülen bu uygulamaya, Bektaşîyye tarikatında da rastlanmaktadır. Nitekim Anadolu’nun birçok yerinde kurulmuş olan Bektaşî dergâhlarında sülûk eğitimi alan tarikat mensubu müridler Hacı Bektaş’a gelerek buradaki Postnişin’den icâzet almış ve hilâfetle görevlendirilmişlerdir.

Bektaşî yazılı belgeleri içinde önemli bir yere sahip olan ve tarihi bilgiler yanında bir tarikat mensubunun sahip olması gereken özellikler, tarikat ritüelleri, nefis tezkiyesi, ruh tasfiyesi, zühd gibi ahlaki ilkelerin uygulanmasında Hz. Peygamber’e ve Ehl-i beyt’e tabiiyetin gerekliliğinin vurgulandığı icâzetnâmelerin elimizde özellikle 1800’lü yıllardan sonrasına ait birçok nüshası bulunmaktadır.

Hacı Bektaş Veli Dergâhı’ndan verilen bu icâzetnâmelerin hemen hepsi küçük bazı farklılıklar olsa da benzer metin ve içeriğe sahiptirler. Bu da dergâhın bir geleneğinin olduğunu göstermektedir (Aytaş ve Asya, 2009: 12).

Aşağıda metnini sunacağımız Hacı Ali Türâbî Baba’ya verilen icâzetnâme de klasik bir Bektaşî icâzetnâmesi tarzında yazılmış ve Hacı Bektaş Dergâhı’ndan verilmiş bir belgedir. Belgenin sonunda yazım tarihinin 1270/1853 olduğu kayıtlıdır. Ancak bu icâzetnâmenin verildiği değil, istinsah edildiği tarihtir.

İncelemiş olduğumuz icâzetnâme metni, Konya Belediyesi A.R. İzzet Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kitaplığı 15063/1’de kayıtlı üç risâlenin yer aldığı bir defterde 322a-325a varakları arasında yer almaktadır. İcâzetnâme metni asıl nüsha olmayıp istinsah edilmiş olduğundan, diğer icâzetnâmelerde olduğu gibi icâzet verilirken orada hazır bulunan şahidlerin isimleri, postnişin’in yani dergâhın en yetkili kişinin adı ve mühürleri yer almamaktadır.

İcâzetnâmenin Türâbî Hacı Ali Baba’ya verildiği metinde şöyle zikredilmektedir: “Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin âsitânesinde postnişin Türâbî el-Hâc Ali Baba tarik-i evliyâyı kabul edip, yedine sofrâ ve çerağ ve senk ve tiğ ve izin ve icâzet ve inâbet verildi ve halîfelik safâ ve nazar olundu...”

İcâzetnâme’nin baş kısmında, “... İşte bu, azîz ve âlim olan Allah’ın takdiridir.” (6 En’am, 96; 36 Yâsin, 38) “Allah’tan bir zafer ve yakın bir fetih. Mü’minleri (bunlarla) müjdele.” (61 Sâf, 13) âyet-i kerîmelerinden sonra sırasıyla; Hz. Peygamber’e, Ehl-i Beyt’e, On iki İmam’a selâm ve dua edilmektedir. Bunları müteakip, kudret ve azamet sahibi Cenab-ı Hakk’ın birliği, eşi benzeri olmadığı dile getirilerek Ona hamd ve övgüde bulunulduktan sonra, Hz. Muhammed’in O’nun kulu

ve elçisi olduğuna şehâdet getirilmektedir. Yine bir tarikat mensubunun sahip olması gereken özelliklere değinilerek, nefsin tezkiyesi ve rûhun tasfiyesi ile zahidâne ve kanaatkâr hayata râğbet vurgulanmaktadır.

“Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız...”. (16 Nahl, 97) âyet-i kerimesinde zikredilen salih amelin dünya hayatında; kanaat, açlık sevgisi, çok yemeden nefret etmek, kibri ve kendini beğenmişliği terk etmek, hayırlı ve matlup olan işlere koşmak, itaatta bağlılık göstermek gibi davranışlar olduğu zikredilmekte ve sâlih amellere devamlı sâlihler zümresine dâhil olunacağı vurgulanmaktadır.

Şeyhliğin aslının, “Kul, Müslüman kardeşinin ihtiyacını gidermek için çaba sarf ettiği sürece, Allah da onun ihtiyacını giderir.” hadîsinden hareketle başkalarının işinde onlara yardımcı olmak, Allah’ın emrine boyun eğmek ve yasaklarından kaçınmak suretiyle tahakkuk ettiği vurgulanmakta, “Peygamber, size neyi verdiyse onu alın, neden de men ettiyse ondan da sakının” (59 Haşır, 7) ayetiyle Peygambere tabiiyet; “Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine tâbi olursanız hidâyeti bulursunuz.” hadîsi zikredilerek de ashabın yolunda yürümenin lüzumuna dikkat çekilmektedir.

İcâzetnâmenin sonunda, verildiği kişinin tarikatın öngördüğü esasları yerine getirmek üzere görevlendirildiği belirtilmektedir.

En son bölümde ise, icâzetin verildiği şahsa talib ve müridlerin uyması gerektiği, aksi hâlde bu kişinin tarıkata aykırı davranışları hakkında yetkili olduğu belirtilmektedir.

İcâzetnâmede Pir Makamı’nı temsil edenlerin listesi sıralanmakta, tarikatın pîri Hacı Bektaş Velî’yi Cibril’ e bağlayan bir silsile de verilmektedir.

Arapça olarak yazılan bu icâzetnâmede sadece icâzetin verilmiş sebebinin bulunduğu son kısmın Türkçe yazıldığı görülmektedir. Metinde, yer yer yazılım yanlışlarına da rastlanmaktadır.

2- İcâzetnâmenin Türkçe Harflere Aktarımı

“Zâlike takdiru’l-azîzi’l-‘alim” “Nasrun minellâhi ve fethun karîb ve beşşiri’l-mü’minin”

Yâ Muhammed Yâ Ali hayru’l-beşer.

Allahümme salli ‘alâ Seyyidinâ nûri Muhammedi’l-Mustafâ. Allahümme salli ‘alâ nûri İmâm Aliyyi’l-Murtazâ. Allahümme salli ‘alâ Hadîceti’l-Kübrâ. Allahümme salli ‘alâ Fâtümeti’z-Zehrâ. Allahümme salli ‘alâ seyyidinâ nûri İmâm Hasan hulki’r-Rızâ. Allahümme salli ‘alâ seyyidinâ nûri İmâm Hüseyin şehîd-i deşt-i Kerbelâ. Allahümme salli ‘alâ seyyidinâ nûri İmâm Zeyne’l-Âbidîn çehârdeh-i ma’sûm-ı pâk. Allahümme salli ‘alâ Seyyidinâ nûri İmâm Muhammed Bâkır. Allahümme salli ‘alâ seyyidinâ nûri İmâm Ca’ferü’s-Sâdık. Allahümme salli ‘alâ seyyidinâ nûri İmâm

Mûsâ Kâzım. Allahümme salli ‘alâ seyyidînâ nûri İmâm-ı heştem, Kible-i heftem, Sultânü’l-Horasân Burhânü’l-Horasân Şehîd-i hâk-i Horasân Ali ibn Mûsâ’r-Rızâ. Allahümme salli ‘alâ seyyidînâ nûri İmâm Muhammed Takî. Allahümme salli ‘alâ Seyyidînâ nûri İmâm Ali Nakî. Allahümme salli ‘alâ seyyidînâ nûri İmâm Hasani’l-Askerî. Allahümme salli ‘alâ seyyidînâ nûri İmâm Muhammed Mehdî Sâhib-i zamân Kutbü’d-devrân Hüccetü’l-burhân -salavatullâhi ‘aleyhim ecma’in, evvelîn, âhirîn, zâhirîn ve bâtinîn, tayyibîn, tâhirîn- lâ fetâ illa Ali lâ seyfe illâ zülfikâr.

Bismillâhirrahmânirrahîm ve bihî nestaîn

Elhamdü li’llâhillezî ce’ale kulûbe’l-ârifine hazînetehu bi-zîneti’l-‘ulûmi’l-mahzûneti ve kâne alâ zâlike kadîrân ev kasseme’l-ma’rifete bi-mertebetihî ve kile kalîlen ev kesîrân ev kühhile’l-uyûni’l-âlimîne bi-kemalî kehli’r-rü’yeti ‘atûfen lehüm ve nasîran lehüm ev fetehe’s-simâe bi’l-müştâkîne sağırân ve kebirân el-istimâ’u’l-ismi’l-ma’şûki hâlen ve kâlen ve halekaküm ‘alâ sûretin ve leyse fi hâli halkihî ehaden, mübeşşîrân *Hüvallahüllezî lâ ilâhe illa hüve âlimu’l-ğaybi ve’s-şehâdeti hüve’r-rahmanu’r-rahîm*. Ahhadehü ve lehu bi-mü’cibi’s-serâir kulûbi’s-sidreti’l-hâdireti fi hundisi zille’l-leyli ilâ tarafî küllin ve bihârin vehiye ‘an yemmi arzân sırâti’l-ihrâci’l-mütelâmeti fi’l-bihâri. *Eşhedü en lâ ilâhe illallahü vahdehu lâ şerîke lehü ve eşhedü enne Muhammeden abduhü ve rasûlüh*. Erselehü nebiyyen ve ce’ale beyne’l-enbiyâi ve’l-kudreti ve hazîneti sallallahü ve alâ âlihî ve evlâdihî ve evzâcihî ve sellim teslimen ebeden dâimen kesîrân. Kâle ‘aleyhisselâm: “Ashâbî ke’n-nucûmi bi-eyyihim iktedeytüm ihdeytüm.” Ve kâle Azze ve Celle: “Men kâle nasrun minallâhi ve fethun garîb” ve kâle aleyhisselâm; “lâ yezâlüllâhü Teâlâ fi hâcetin li-abdihî mâdâme’l-‘abdü fi hâceti ehîhî’l-müslim.” Ve kâle Ali b. Ebî Tâlib: “eş-Şuyûhu selâsetün; et-tevâzu’u inde’d-devleti, ve’l-avfu inde’l-kudreti, ve’l-‘atiyyetu.” Ve kâle Sultânü’l-muhakkikîn ve kutbu’l-aktâb fi’l-âlemîn el-Hac Bektaş Velî el-Horâsânî -kaddesallahü sırrahu’l-azîz-: “Şemmetü marifetin hayrun min kesiri’l-amel” “şeyhu’l-âlem bi’l-mâli ve şeyhu’l-havâss bi’l-a’mâli ve şeyhu hâssü’l-hâss bi’l-ahvâli ve şeyhu’l-evliyâ bi’l-esrâri. Ve şeyhu’l-avâm bi’l-ikmâli ve şeyhu’l-havâss bi’l-ahvâli ve şeyhu’l-hâssu’l-hass bi’l-esrâri ve hassale şeyhun en yekûne ‘abden fi gayrihî ve sihhatehu zâlike’l-inkiyâdi bi-emrillâhi Teâlâ ve’l-ictinâbi ‘ani’n-nevâhi kemâ kâlellâhü Teâlâ “Vemâ âtâkümü’r-rasûlü fehuzûhü vemâ nehâküm ‘anhu fentehu.” “Evvelu mâ cerâ bi’l-kalemi bî kudretillâhi Teâlâ; Bismillahi’r-rahmânirrahîm.” “Men lem yerdâ bi-kazâihî ve lem yasbir ‘alâ belâihî fel yahruc beyne’l-arzi fe’l yetlub rabben gayrî.” “Ve en tümite nefse’l-levvâmeti bi’l-mücâhedâti ve yühyi nefse’l-mutmainneti bi’r-riyâzâti sümme yertakki bi’d-derecâti’l-âliyâti ve’l-merâtibî’l-ulviyyâti. Hıfzi’l-hukûki bi-bezzi’r-rûhi ve’l-kanâ’ati bi-kalîli’d-dünyâ ‘an kesîriha. Fe in kyle’l-ma’nâ gayrun min kesiri’l-ma’na bi-kavillâhi Teâlâ -celle celâluhü ve ‘amme nevâluhu-; “men ‘amile sâlihân min zekerin ev ünsâ vehüve mü’minün felenuhyiyennehu hayâten tayyibeten” fi’l hayâti’d-dünyâ hiye’l-kanâatü ve hubbu’l-cû’i ve bu’zî’l-işbâ’i ve terki’l-uluvveti ve’r-refi ve hüsni’l-mütâba’ati ile’l-hayrâti ve’l-ictihâdi ve fi’l-intisâbi ile’t-tâ’ati. Sümme yendericu fi sunûfi’l-büdelâi ve’t-tafzîli min azîzi

Mennân ve'l-avfu ve'l-ğufrânü limâ şâe min hakîkati'l-fakri ve'l-fenâi fillâhi ve'l-bekâi billâhi. Hâdimü'l-fukarâi ve'l-mesâkin kutbu'l-ârifin zuhru'l-vâsilin Sultân Hacı Bektaş Velî âsitanesinde postnişin Tûrâbî el-Hâc Ali Baba edâmellâhu umrehu ve berekâti esrârihi zîde tevfikihî ke's-sabâhi ve'r-revâhi cemî'i ef'âlihi hâlen ve kâlen eceznâhu icâzete'l-mutlakati en-yeclise 'ale's-seccâdeti yusalles-salâte'l-mefrûzâti ve yu'tez-zekâte'l-vâcibâti 'aleyhi ve yuhicce'l-kiblete men istetâ'a ileyhi sebilen ve yesûme şehre ramazân ve yuhtimme's-sâdirîn ve'l-vâridîn ve yecidde'l-'ahde ve't-tevbete ba'de't-telkinî'z-zikri ve resmi'l-hizmeti ve'l-fukarâi ve'l-mesâkin ve esnafi'l-halâyki ve'l-müslimîne bi-icrâi ve'l-mikrâsi min şuûri't-tâibin ve libâsi'l-hırkati ve refi ve şu'lî's-sirâci ve refi'z-zenbîli bi't-tehlîli ve't-tekbîri. Ve ba'de zâlîke tevârese lil-muhbirîn min hakîkati ve'n-nesebi'l-muttasîli ilâ eşrefi'l-enâmi eslahî's-sülâhâi ve iftihâri'l-küberâi ve'l-hasebi'n-nesebi şeyhi'z-zamân sâhibi's-seccadeti kutbi'l-pîrân mâliki ilmi'l-yakîn ve mürşîdi hakki'l-yakîn hâdimi'l-fukarâ ve'l-mesâkin.

Eş-Şeyh Feyzullah Efendi -rahmetullâhi aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Abdullatif Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese li'l-mütabaati eş-Şeyh Bektaş Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh el-Hâc Feyzullâh Efendi ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Ali Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Elvân Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyhü'ş-şühedâ Şeyh Abdulkadir Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Hüseyin Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh el-Hâc Zülfikar Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Yûsuf Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Kasım Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ba'dehu Hasan Efendi ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Bektaş Efendi -rahmetullâhi aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Kalender Efendi -rahmetullâhi aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Mürsel Bâli Efendi -rahmetullâhi aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Resûl Efendi -rahmetullâhi aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Bektaş Efendi -rahmetullâhi aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Yûsuf Bâli Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Mahmut Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh İskender Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Genç Kalender Efendi -rahmetullâhi 'aleyh- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Resûl Balî Sultân -nevverallâhu merkadehu- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Sultânü'l-Budelâ sahibü'l-burhân sırr-ı Yezdân Balım Sultân -kaddesellahu sırrahu'l-azîz- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Mürsel Baba Sultân -nevverellâhu merkadehu- ve ba'de zâlîke en tevârese eş-Şeyh Hızır Lâle Sultân -nevverallâhu merkadehu- ve âlihi min veledihi's-sâlik ve'n-nâsiki'l-muhtaç ilâ rahmetillâhi Teâlâ min Sultânî'l-kâmîli'l-mükemmil Şeyhu's-semedânî kutbu'l-âlem sâhib-i ilm-i ledünnî el-Hac Bektaş Velî el-Horasanî -kaddesellahu sırrahu'l-hafî ve'l-celî- ibn Sultân İbrahim Sanî ibn Sultân Mûsâ Sâni ibn Sultân İbrahimü'l-Mükerrerümü'l-Mücâb ibn İmâm Mûsâ Kâzım ibn İmâm Ca'fer Sâdik ibn İmâm Muhammed Bakır ibn İmâm Zeynelabidîn ibn İmâm Hüseyin ibn İmâm Ali -Kerremallahu veche- Fe-

teha ebvâben, fethan gariben fî tarîkati's-sâliki el-Hac Bektaş ve mürşîdihî Sultân Hâce Ahmet Yesevî -rahmetullâhi 'aleyh- ibn Muhammed Hanefî ibn İmâm Ali fî tarîkati's-sâlik Hâce Ahmet Yesevî ve mürşîduhu ibn İmâm Ali ibn Mûsâ er-Rızâ ve mürşîduhu İmâm Mûsâ Kâzım ve mürşîduhu İmâm Ca'fer Sâdık ve mürşîduhu İmâm Muhammed Bakır ve mürşîduhu İmâm Zeyne'l-Âbidîn ve mürşîduhu İmâm Hüseyin ve mürşîduhu İmâm Ali -Keremallâhu veche- ve mürşîduhu Hazreti Sultân Fahri kâinat ve mefhari mevcûdâd Muhammedi'l- Mustafa -salavâtullâhi 'aleyhim ecma'in- ve mürşîduhu Cibrîl-i Emin peyk-i Hüdâ-yı Rabbu'l-âlemîn -celle celâluhu ve 'amme nevâluhu-

Temmet bi-'avnillâhi Teâlâ.

Sebeb-i tahrîr-i kitâb ve mûcib-i tastîr-i hitâb oldur ki, cedd-i azîzim Sultânü'l-ârîfân-ı ezeli ve bürhânü'l-âşikân-ı lem yezeli Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Velî -kaddesallahu sırrahu'l-hafî ve'l-celî- Hazretlerinin âsitânesinde postnişin Tûrâbî el-Hâc Ali Baba tarîk-i evliyâyı kabul edip, yedine sofrâ ve çerağ ve senk ve tiğ ve izin ve icâzet ve inâbet verildi ve halîfelik safâ ve nazar olundu ve dahi havâlet verildi, mürid, tutuna ve muhip edine ve tarîk-i evliyâyı zinde tutub tarîkat erenleri mâni' ve dâfi' olmayalar mûcib-i icâzetnâmemizle âmil oluna vesselâmu alâ men ittebe'.

Hurrirahu fî'l-yevmi'l-erba'ati ve'l-âşir min şehri recebi'l-ferdi sene seb'îne ve mieteyni ve elf (1270).

3- İcazetnamenin Günümüz Türkçesine Çevirisi

“... İşte bu, azîz ve âlim olan Allah'ın takdiridir.” (6 En'am, 96; 36 Yasin, 38)

“Allah'tan bir zafer ve yakın bir fetih. Mü'minleri (bunlarla) müjdele.” (61 Saf, 13)

Ey Muhammed, Ey Ali, Ey beşerin en hayırlısı!

Allah'ım, Muhammed Mustafa'nın nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, İmâm Aliyyü'l-Murtaza'nın nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, Hatîcetü'l-Kübra'ya salât ve selâm olsun. Allah'ım, Fatmatü'z-Zehra'ya salât u selâm olsun. Allah'ım, İmâm Hasan Hulk-i Rıza Efendimiz'in nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, Kербela çölünün şehidi İmâm Hüseyin Efendimiz'in nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, İmâm Zeyne'l-Âbidin Efendimizin, on dört mâsum-ı pâkın nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, İmâm Bakır Efendimiz'in nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, İmâm Caferü's-Sadık Efendimiz'in nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, İmâm Musa Kâzım Efendimiz'in nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, İmâm-ı heştem, kible-i heftem, sultanü'l-Horasan, burhanü'l-Horasan, şehid-i hâk-i Horasan İmâm Ali b. Musa'r-Rıza Efendimiz'in nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, İmâm Muhammed Takî Efendimiz'in nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, İmâm Ali Nakî Efendimiz'in nuruna salât ve selâm olsun. Allah'ım, İmâm Hasanü'l-Askerî Efendimiz'in nuruna salât ve selâm olsun. Sahibü'z-zaman kutbü'd-deverân

huccetü'l-bürhan İmam Muhammed Mehdi Efendimizin nuruna salât ve selâm olsun. Velhasıl salât ve selâm burada isimleri geçen geçmeyen, gelmiş geçmiş, bilinen bilinmeyen bütün imamların üzerine olsun. Ali'den başka yiğit Zülfi-kâr'dan başka kılıç yoktur.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Bununla O'ndan yardım dileriz. Kudretiyle âriflerin kalplerini gizli ilimler hazineleriyle dolu bir hazine kılan; marifeti, az veya çok, kulları arasında kendi mertebelerine göre taksim eden; lütuf ve yardımının bir tezahürü olarak, âlimlerin gözlerine rü'yet sürmesi çeken; maşukalarının ismini hâlen ve kâlen işitmeye iştiyak duyan küçük-büyük herkesin kulaklarını açan Allah'a hamd olsun. Ki O Allah sizi, yarattıklarından hiçbirinin benzemediği bir surette yaratmıştır. "O Allah ki kendisinden başka tanrı yoktur, görünen-görünmeyen her şeyi bilir. O Rahmân ve Rahîmdir." (59 Haşr, 22). O Allah ki, kendisinden başka ilah yoktur. Gecenin karanlığında denizlerin dört bir tarafındaki sirlara ve dalgalarının mâhiyetine kadar her şeyi bilir. Ben şehadet ederim ki, bir olan, eşi ve ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilah yoktur. Yine gönderdiği diğer peygamberler arasında en üst mertebeye yerleştirdiği Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim. Salât ve selâm onun âlinin, evlatlarının üzerinde ebedi, daimi ve bol olsun. Hz. Peygamber -Allah'ın selâmı üzerine olsun- "Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine tâbi olursanız hidayeti bulursunuz." (Bkz. Müslim, (ts.): Fedâilü's-Sahâbe, 207) buyurmuşlardır. Allah azze ve celle ise; "...Zafer Allah'tandır ve fetih yakındır." (61 Saff, 13) buyurmuştur. Yine Hz. Peygamber -Allah'ın selâmı üzerine olsun- "Kul, Müslüman kardeşinin ihtiyacını gidermek için çaba sarf ettiği sürece, Allah da onun ihtiyacını giderir." (Bkz. Buhâri (ts.): Mezâlim 3; İkraḥ 7; Müslim, (ts.): Birr 58; Dâvud, 1992: Edeb 38) buyurmuştur. Ali b. Ebi Tâlib de; "Büyüklik üç çeşittir; iktidarda iken tevazu göstermek, güç sahibi iken affetmek, (varlıklıyken) bağış sahibi olmak." buyurmuştur. Muhakkıkların Sultanı ve âlemlerin Kutbu'l-aktabı Horasanlı Hacı Bektaş Velî Hazretleri şöyle buyurmuştur: "Marifetin azı amelin çoğundan daha hayırlıdır. Dünyanın büyüklüğü mal ile havassın büyüklüğü ameller ile hassu'l-hassın büyüklüğü ise hâlleri iledir. Velîlerin büyüklüğüne gelince bu da sirlara ulaşmak iledir. Avamın büyüklüğü ikmâl ile ve havâssın büyüklüğü hallerle, hassu'l-hassın ise sirlara ermekledir. Şeyhliğin aslı, başkalarının içinde onlara yardımcı olmaktır. Bu da Allah'ın emrine boyun eğmek ve onun yasaklarından kaçınmak suretiyle olur. Nitekim Allah Teâlâ; "Peygamber, size neyi verdiyse onu alın, neden de men ettiyse ondan da sakının." (59 Haşr, 7) buyurmuştur. "Allah Teâlâ'nın kudretiyle kalemlerle yazılan ilk şey; 'bismillahirrahmanirrahim'dir." "Kim Allah'ın takdirine razı olmaz ve belâlarına sabretmezse, ona arzımdan çıkmasını ve benden başka bir Rab taleb etmesini söyle." Eğer Nefs-i levvame mücahedelerle öldürülür, nefs-i mutmaine riyâzetlerle diriltilir, nefsin hakkı unutulmadan ruh yüceltilir ve dünya malının çokluğundan kaçınılır ve azla kanaat edilirse, yüce derecelere ve ulvî mertebelere terakki edilir. Bu mananın dışında birçok manaya gelebileceği söylenmekle birlikte

Allah Teâlâ'nın -Onun şanı yücedir ve bağışı umumidir- "Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız..." (16 Nahl, 97) beyanındaki salih amel denilen şeyler dünya hayatında; kanaat, açlık sevgisi, çok yemeden nefret etmek, kibri ve kendini beğenmişliği terk etmek, hayırlı ve matlup olan işlere koşmak, itaatta bağlılık göstermek gibi davranışlardır. Kişi bu salih amel denilen şeyleri yaptıktan sonra Aziz, Mennân (ihsanı bol), afv ve mağfret sahibi Allah'ın fakr, fenâfillah ve bekâbillah hakikatlerini onun için dilemesiyle bûdela sınıflarına katılmış ve onların faziletlerine ulaşmış olur. Fakir ve miskinlerin hizmetkârı, âriflerin kutbu, vuslata erenlerin efendisi Sultan Hacı Bektaş Velî Âsitânesi'nde postnişin Tûrâbî el-Hac Ali Baba'yı -Allah ömrünü ve sırlarının bereketini ziyade kılın- geceyi sabaha ulaştırdığı gibi hâlen ve kâlen bütün fiillerinde tevfiğini (yardımını) artırsın- mutlak icâzetle halife olarak seccadeye oturması, farz olan namazları kılması, üzerine vacip olan zekâtı vermesi, imkân ve yol bulursa Kibleyi Hacc etmesi, Ramazan orucunu tutması, tekkeye gelen ve giden evrakları mühürlemesi, zikir telkininden sonra ahid ve tevbe kabul etmesi, fakirlere, miskinlere, yaratılmışların tümüne ve müslümanlara hizmet etmesi, tevbe verenlerin tevbesini alması, hırka giydirmesi, çerağ uyandırması, tehlil ve tekbir ile zenbil asması için icâzet verdik. Kendisinden sonra, hakikat habercilerinden nimet sahiplerinin en şereflişi, temiz soy sahibi, iyilerin en iyisi, büyüklerin övünç duyduğu zamanının şeyhi, seccade sahibi, pîrlerin kutbu yakın ilminin sahibi, hakka'l-yakine irşâd edici miskinlerin ve fakirlerin hizmetçisi Şeyh Feyzullah Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun- ondan sonra, Şeyh Abdüllatif Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Bektaş Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Hacı Feyzullah Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Ali Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Elvân Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyhü's-şüheda Abdülkadir Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Hüseyin Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Hacı Zülfikâr Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra, Zehir-nûş Şeyh Yusuf Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Kasım Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Hasan Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Bektaş Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Kalender Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Mürsel Bali Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Resul Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Bektaş Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Yusuf Bali Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Mahmud Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh İskender Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Genç Kalender Efendi -Allah'ın Rahmeti üzerine olsun-, ondan sonra Şeyh Resul Bali Sultân -Allah kabrini nurlandırın-, ondan sonra Sultanü'l-bûdela sahibu'z-zaman sırr-ı Yezdan Balım Sultan -Allah sırnı yüceltsin-, ondan sonra Şeyh Mürsel Baba Sultan -Allah kabrini nurlandırın-, ondan sonra Şeyh Hızır Lale Sultan -Allah onun, ailesinin ve evladının kabirlerini nurlandırın-. Salik, nasik (Allah yolunda

ibadet eden), Allah'ın rahmetine muhtaç kâmiller ve mükemmler sultanı şeyhu's-Samedâni kutbü'l-âlem sahib-i ilm-i ledünni el-Hac Bektaş Velî el-Horasanî -Allah gizli ve açık sırrını kutsasın-, onun babası Sultan İbrahim-i Sâni, onun babası Sultan Musa-yı Sâni, onun babası Sultan İbrahim Mükerrremü'l-Mücab, onun babası İmam Musa Kazım, onun babası İmam Cafer Sadık, onun babası İmam Muhammed Bakır, onun babası İmam Zeyne'l-Âbidin, onun babası İmam Hüseyin, onun babası İmam Ali -Allah vechini mübarek kılsın- ki O, Hacı Bektaş'ın tarikat saliklerine kurbiyet kapıları açmıştır. Hacı Bektaş ki, onun müşîdi Muhammed Hanefi onun oğlu Sultan Hacı Ahmet Yesevî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun-, onun müşîdi Musa Rıza'nın oğlu İmam Ali, onun müşîdi İmam Musa Kâzım, onun müşîdi İmam Cafer Sadık, onun müşîdi İmam Muhammed Bakır, onun müşîdi İmam Zeyne'l-Âbidin, onun müşîdi İmâm Hüseyin, onun müşîdi İmâm Ali -Allah vechini mübarek kılsın- onun müşîdi Hazret-i Sultan-ı Fahr-i kâinat ve mefhar-i mevcudat Muhammed Mustafa -Allah'ın selâmı tümünün üzerine olsun-, onun müşîdi peyk-i Hüda-yı Rabbu'l-âlemin -Onun şanı yücedir ve bağışı umumidir- Cibril-i Emin'dir.

Allah Teâlâ'nın yardımıyla tamam oldu.

Bu kitabın yazılma sebebi ve hitabın satırlara dökülmesini icap ettiren şudur ki aziz ceddım, Sultanü'l-ârifan-ı ezeli ve bürhanü'l-âşikân-ı lemyezeli Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî -Allah onun gizli ve açık sırrlarını yüceltsin- Hazretlerinin asitanesinde postnişin Tûrâbî el-Hac Ali Baba evliyanın yolunu kabul edip, kendisine sofrâ, çerağ, senk (kılıç taşı), tuğ, izin, icâzet, inabet verilerek, halîfeliğe uygun görüldü ve izin verildi ki; mürid, tutuna ve muhib edine ve evliya yolunu zinde tutub tarikat erenleri mani ve dafi olmayalar. İcazetnamemiz gereğince amel oluna. Selâm tabi olanların üzerine olsun.

Bu icâzetnâme Recep ayının 14. günü 1270/1853 tarihinde yazıldı.

Sonuç

Hacı Ali Tûrâbî Baba, Bektaşîyye tarikatının 19. yüzyılda yaşamış ârif ve kâmillerden olan bir sûfi şair ve ozandır.

Melâmî neş'esine sahip olmuş, Halil Revnakî Baba'dan mücerredlik ikrarı almış, Şahkulu Dergâhı postnişinliğine getirilmiştir. Daha sonra Hacı Bektaş Velî Dergâhı Pirevinde Horasan Postu'na oturmuştur. Usulen Nakşibendi icâzeti de almış olan Tûrâbî Baba, birçok dervişe mücerredlik erkânı vermiştir.

Divan edebiyatının tesirinde şiirler kaleme alan Hacı Ali Tûrâbî Baba, mutasavvifâne, dervişâne gazellerinden başka âşıkâne şiirleriyle şöret bulmuş özellikle nefesleriyle dikkat çekmiştir. Bu bakımdan Cem törenlerinde nefeslerine en fazla yer verilen şairlerden biri olmuştur.

Yazma nüshadan Türkçe harflere aktarımı ve tercümesini sunduğumuz Türâbî Baba'ya verilen ve 1853 tarihinde istinsah edilmiş icâzetnâme ise klasik Bektaşî icâzetnâmesi tarzında yazılmış bir belgedir. Alevî-Bektaşî yazılı belgeleri içinde önemli bir yere sahip olan icâzetnâmelerde olduğu gibi bu icâzetnâmede de tarihi bilgiler yanında, bir tarikat mensubunun sahip olması gereken özellikler, tarikat ritüelleri ve ahlâkî ilkelerin uygulanmasında Hz. Peygamber'e ve Ehl-i beyt'e tabiiyetin gerekliliği vurgulanmış böylece Alevî-Bektaşî düşüncesi ve pratiklerinin temel esasları yansıtılmıştır.

Sonnotlar

- ¹ Ahmet Rıfka, Hacı Ali Türâbî'nin Balım Sultân'dan sonra 19. Dede Baba olması ve 19 sene şeyhlik postunda kalmasının garip bir tesadüf olduğuna dikkat çekmektedir (Bk. Ahmed Rıfka, 1325/1907: I, 122).
- ² Noyan'ın tespitlerine göre (1998) Bektaşî kültür geleneğinde Türâbî mahlâslı yedi kişi vardır: Fatih dönemi erenlerinden olan Türâbî, Afyon'lu Türâbî, Yanya'lı Türâbî, Kumlucalı Türâbî, Hacı Ali Türâbî, Süleyman Türâbî, Kula'lı Mehmet Türâbî (Türâbî-i Sâni). Bu mahlasdaki şairlerden Hurufî-meşrep Kula'lı Mehmed Ercan Türâbî (ö. 1961)'nin nefesleri genellikle Hacı Ali Türâbî Baba'nın nefesleri ile birbirine karıştırılmıştır (I, 328). Türâbî mahlâslı şahıslar için bkz. Azar, 2005: 78; Altınok, 2006: 14 vd.
- ³ Türklerin yaşadığı bir yerleşim yeri olan Yanbolu, bugünkü Bulgaristan toprakları içerisinde. Osmanlı döneminde ise Doğu Rûmeli'nin İslimiye Sancağı'nda Tunca Nehri ve Tırnova'dan Burgaz'a giden demiryolu hattı üzerinde küçük bir kasaba idi (Şemseddin Sami (tsz.): VI, 4787).
- ⁴ Esasen Halvetiyye tarikatı kökenli olan Halil Revnâki Baba, 1848 yılında Çorumlu Hüsnü Dede Baba tarafından Şahkulu Postnişinliği'ne nasbedilmiştir. Bu hizmette bir yıl kalarak Hakka yürümüştür. Dönemin şeyhülislamı olan, Ârif Hikmet Efendi nezaretinde kılınan cenâze namazına I. Abdülmecid'in katıldığı kayıtlıdır. Halil Revnâki Baba'nın kabir taşındaki Bektaşî başlığı alışılmışın dışında (12 dilimli olmayıp) dört dilimli, "Ethemî-Yesevî" tâç biçimindedir. (Koca, 2002: 124, s. 20).
- ⁵ Sofyalı Saatçi Ali Baba, Vidinli Mahmud Baba'dan sonra şeyhlik postuna geçerek iki sene tarikat hizmetinde bulunmuş, 1265/1848 tarihinde vefat etmiştir. Tasavvuf ve tarikat sırlarına dair yazılmış bir risalesi vardır (Ahmed Rıfka, I, 120).
- ⁶ Ahmet Rifat (1293/1941: 187) ve Ahmed Rıfka'nın (1325/1907: II, 115) ifadelerine göre; "Balım Sultan'ın irtihâlınden sonra Dergâh-ı Hazret-i Pir'de mücerred postuna, intihab ve umûmî arzu üzerine ehl-i tecerrüdden bir zâtin nasb ve ta'yini teâmül ve usûl u tarik hâlini almıştır." Bu teâmül gereği Çelebilğin yasaklanması üzerine tekkede Bektaşîler, Hacı Bektaş Velî'nin yol evladı olduklarını dile getiren ve türbedâr olarak bulunan Babalar tarafından temsil edilmiştir (Maden, 2011: 163).
- ⁷ Türâbî Baba'ya kadar Dergâh-ı Hazret-i Pir'de görev yapanların isimleri şöyledir: Sersem Ali Baba (1551-1569), Dimetokalı Ak Abdullah Baba (1569-1596), Dimetokalı Kara Halil Baba (1596-1628), Dimetokalı Vahdetî Baba (1628-1650), Dimetokalı Seyyid Mustafa Baba (1650-1665), Birecikli Seyyid İbrahim Ağâh Baba (1665-1689), Urfalı Seyyid Halil İbrahim Baba (1689-1715), Sirozlu Seyyid Hasan Baba (1715-1736), Kırmımlı Hân-zâde Mehmed Külhan Baba (1736-1759), Dimetokalı Seyyid Kara Ali Baba (1759-1783), Sinoblu Seyyid Hasan Baba (1783-1790),

Horasanlı Mehmed Nuri Baba (1790-1799), Kalacıklı Seyyid Halil Hâki Baba (1799-1813), Sivashlı Mehmed Nebi Baba (1813-1834), Merzifonlu İbrahim Baba (1834-1835), Vidinli Seyyid Mahmud Baba (1835-1846), Sofyalı Saatçi Ali Baba (1846-1848); Çorumlu Seyyid Hacı Hasan Baba (1848-1849), Yanbolulu Hâci Ali Tûrâbi Baba (1849-1868) (Ahmed Rif'at Efendi, 1293/1910:187-188).

M. Hilmi Dede Baba, *Kâşifü'l-Esrâr Reddiyyesi*'nde Hazret-i Pir'in dergâhında postnişin olanların listesini Tûrâbi Baba'ya kadar şöyle sıralamaktadır: Sersem Ali Dede, Ahî Ali Dede, Kara Abdullah Dede, Vahdeti Dede, Seyyid Mustafa Dede, Seyyid Gâh Dede, İbrahim Halil Dede, Seyyid Hasan Dede, Kurîmî Mehmed Külhan Dede, Seyyid Kara Ali Dede, Seyyid Hasan Dede, Mahmud Dede, Seyyid Halil Hâki Dede, Seyyid Mehmed Nebi Dede, İbrahim Dede, Seyyid Mahmud Dede, Saatçi Ali Dede, Hasan Dede, Ali Tûrâbi Dede... (Yüksel, 2002: 217-218.)

⁸ Hatifi'nin verdiği bu tarih doğru olarak kabul edildiğinde ya dergâhın Çorumlu Seyyid Hasan Baba'dan sonra iki yıl kadar boş kaldığı ya Hasan Baba'nın 1851'e kadar postta oturduğu ya da Hacı Ali Tûrâbi Baba'dan önce başka birinin dergâhta görevlendirilmiş olduğu düşünülebilir. Ancak her üç hususa dair yeterli bulgu elde edemediğimizden dolayı çalışmamızda Bektaşılık tarihiyle ilgili iki önemli kaynak olan *Mir'âtu'l-Makâsîd* ve *Bektaşî Sırrı*'nda verilen 1849 tarihini dikkate aldık.

⁹ "Hilmi Dede Baba, Tûrâbi Ali Baba Hazretlerinden vahdet sıralarını öğrenmiş ve bir süre dergâhta hizmette bulunarak nihâyet dedebabalık pâyesine mazhar olmuş ise de kendi isteğiyle bu görevden ferâğat ederek Merdivenköy Şahkulu Sultan Dergâhı'na şeyh olmuştur." (Ahmed Rif'at, 1325/1907: II, 123). Hilmi Dede Baba hakkında geniş bilgi için bk. Vassâf, (trs.): I, 390; Yüksel, 2002; Noyan, 1998: I, 333-339; Koz, 1994: V, 357-358.

¹⁰ *Vilâyetnâme*'nin sonunda şu ifadeler yer almaktadır: "Pes Hazret-i Hünkâr ol kutb-i cihân evliyâ-i ser-çeşme-i Hacı Bekdeş-i Velî Horasânî -sırruhu'l-azîz-'in burada vilâyetnâmesi tamam oldu. Bunu dahi Azîz Yûsuf Çelebioğlu Hacı Zülfikâr Çelebi defterinde el-hâc Hâfız Mehmed Perişan Dede Baba bânisi Yanbolulu el-hâc Ali Tûrâbi Dede Baba -kaddesallâhu sırre'l-azîz- elinde yazıya çekildi. 12 Zilhicce 1265." (Altınok, 2003: 22, 23).

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel. (1992). *Müsned* (II). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Ahmed Rif'at. (1325/1907). *Bektaşî Sırrı*. Dersâadet: Bekir Efendi Matbaası.
- Ahmed Rif'at. (1293/1910). *Mir'âtu'l-Makâsîd fî Def'i'l-Mefâsîd*. İstanbul: İbrahim Efendi Matbaası.
- Ahmed Sırrı Dede Baba. (1959). *er-Risâletü'l-Ahmediyye fî Târîhi't-Tarikati'l-Bektaşîyye* (4. Bsk.). Mısır.
- ALTINOK, Baki Yaşa. (2003). "Hacı Bektaş Veli Hakkında Yazılmış Bir Menakıbnâme ve Bu Menakıbnâmede Belirtilen Anadolu'daki Alevî Ocakları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 27.
- ALTINOK, Baki Yaşa. (2006). *Turâbi Divânı*, Yanbolulu Ali Turâbi Baba. İstanbul: Horasan Yayınları.
- AYDEMİR, Cengiz ve Savran, Hülya. (2010). *Turâbi Divânı*, Dil Özellikleri Sözlük. İstanbul: Roza Yayınevi
- AYDEMİR, Cengiz. (1966). *Turabi'nin Gazelleri*. (Mezuniyet Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

- AYTAŞ, Gıyasettin ve ASYA, Furkan. (2009). "Bir Bektaşî İcâzetnâmesi". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı: 49, Ankara.
- AZAR, Birol. (2005). Tûrâbî Divânı (İnceleme-Metin). (Doktora Tezi) Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed. (ts.). Sahihu'l-Buhârî. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslamiyye.
- CEBECİOĞLU, Ethem. (1997). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. Ankara: Rehber Yayınları.
- ÇANAKLI, Levent Ali. (2002). Tûrâbî Divânı (Metin İnceleme). (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelebi A. Cemaleddin. (1328/1910). Bektaşî Sırrı Nâm Risâleye Müdafaa. Dersâadet: Asır Matbaası.
- Dervîş Ruhullah. (1340/1921). Bektaşî Nefesleri Câmî'î. İstanbul: Kütübhâne-i Sûdî.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. (1992). Sünenü Ebî Dâvûd, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet. (1956). Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, On Dokuzuncu Asırdan Beri Bektaşî-Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri (2. Bsk.). İstanbul: Maarif Kitaphanesi.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi. (1990). Türkiyede Alevilik Bektaşilik. Ankara: Selçuk Yayınları.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki. (1992). Alevî Bektaşî Nefesleri (2. Bsk.). İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- KOCA, Şevki. (2002). "Şahkulu Bektaşî Dergâhının Son Babagân Postnişinleri ve Bektaşîlerin Zor Yılları-II". Cem Dergisi, Sayı: 124, Ağustos.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir. (1955). Tekke Şiiri Antolojisi. Ankara.
- KOZ, M. Sabri. (1994). "Mehmed Ali Hilmi Dede Baba". Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayını, V, 357-358.
- MAC CALLUM, F. Lyman. (1942). "Kitab-ı Mukaddes'in Türkçe Tercümesine Dair". Tercüme Mecmuası, Sayı: 13, Mayıs, ss. 59-68.
- MADEN, Fahri. (2011). "Hacı Bektaş Veli Tekkesi'nde Nakşî Şeyhler ve Sırrı
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn. (ts.). Sahihu Müslim. Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslamiyye.
- NOYAN, Bedri. (1998). Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik. Haz.: Şakir Keçeli, Ankara: Ardıç Yayınları.
- ÖZKIRIMLI, Atilla. (1985). Alevilik-Bektaşilik ve Edebiyatı. İstanbul.
- ÖZTELLİ, Cahit. (1973). Bektaşî Gülleri. İstanbul.
- PAKALIN, M. Zeki. (1983). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Paşa'nın Lâyihası". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı: 59, Ağustos. ss. 159-180.
- SAVRAN, Hülya. (2010). "Tûrâbî Divânı ve Dil Özellikleri". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı: 55, ss. 325-340.

- SAVRAN, Hülya. (2011). "Türâbî Divanı'ndan Hareketle Klâsik Türk Edebiyatında İnançla İlgili İbarelerin Anlam Bilgisi Bakımından İncelenmesi". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı, -Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı-, 3 (15), ss.204-220.
- SERTOĞLU, Murat. (1969). Bektaşîlik Nedir. İstanbul.
- SOYYER, A. Yılmaz. (2012). 19. Yüzyılda Bektaşîlik. İstanbul: Frida Yayınları.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ. (tsz.). Kâmusu'l-A'lâm. (VI). Ankara.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed (1992). Sünenü't-Tirmizî. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- VASSÂF, Hüseyin. (tsz.). Sefîne-i Evliyâ Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr. Süleymaniye Yazma Bağışlar, nr. 2305.
- YÜKSEL, Müfid. (2002). Bektaşîlik ve Mehmed Ali Hilmi Dede Baba. İstanbul: Bakış Yayınları.

Ek: Orijinal Belge

Hacı Ali Türabi Baba'ya ait icazetnamenin Konya Belediyesi A.R. İzzet Konyunoğlu Şehir Müzesi ve Kitaplığı Nr. 15063/1'de bulunan nüshasının ilk ve son sayfaları.

